

Evidencialitás és nyelvváltozás:

észrevételek és predikciók a német, török, magyar és észt domináns nyelvtranszferrel kapcsolatban

Caglar, L. R., Jellinek, S., Tamm, A.

Central European University

Leyla Roxsan Caglar (CaglarL@ceu.hu)

Jellinek Sára (Jellinek_Sara@ceu-budapest.edu)

Tamm Anne (TammA@ceu.hu)

Nyelvelmélet és kontaktológia

Piliscsaba, 2012. november 13-14.

A téma

Evidencialitás a kétnyelvűség kontextusában, nyelvi transzfer és kogníció.

Kiindulópont: Az evidencialitás a nyelvi fejlődés és nyelvelsajátítás során transzparens kapcsolatot mutat nyelvi és nem nyelvi kategóriák között.

(Papafragou et al. 2007)

Nyelvi érintkezés és nyelvelmélet

Hogyan választhatók szét nyelvi és nem nyelvi faktorok a **nyelvi változást** és nyelvi érintkezést vizsgálva?

Gyakori kérdés, hogy mi okozza a változást a nyelvekben. A végeredmény helyett ez esetben a folyamatot vizsgálhatnánk meg.

A **kétnyelvűek** rávilágíthatanak erre a folyamatra.

Feltehetjük, hogy az evidencialitás **kulturával** és **szociális kognícióval** kapcsolatos jelenség, mivel jelenlétük adott nyelvekben nem köthető a nyelvek közti genetikus kapcsolatokhoz.

Az észti rendelkezik evidencialitás jelölőkkel, a vele rokon finn vagy magyar viszont nem. A bolgár szintén rendelkezik vele, a rokon orosz nem.

Valószínűleg inkább a szomszédos népek kulturális érintkezésének lehet következménye az evidencialitás jelölésének terjedése.

Az evidencialitás

Evidencialitásnak azt a nyelvtani kategóriát nevezzük, amely a beszélő bizonyosságának forrását kódolja.

Evidencialitás típusai: közvetlen hozzáférés, másoktól hallott információ továbbadása (indirekt vagy függő beszéd), következtetés.

(Willett, 1988)

Elsajátítás kora

Az evidenciálisok **képzése és megértése**: 2-3 éves kor körül

Teljes elsajátítás: legfeljebb 8 éves korra

Nem-nyelvi aspektusok: Theory of Mind (Goetz, 2003; Villiers de, 2007)

(Aksu-Koc, 2000; Papafragou et al., 2007)

Kutatási kérdés

Van-e a nyelveknek bármilyen befolyása egymásra, melynek következményeképp nyelvi transzfer lenne megfigyelhető az evidenciálisok használatában 8-10 éves török-német kényelvű gyerekeknél?

Amennyiben pedig megfigyelhető, hogyan és mitől függ a transzfer megjelenése?

Nyelvek közti transzfer

Ha a gyerekek egyszerre nőnek fel egy nyelvvel melynek van grammatikailag kódolt evidencialitás jelölője (török) és egy másik nyelvvel melyben nincs (német), a nyelvek közti transzfer megfigyelhető lesz.

Török és német

Török vs német evidencialitás

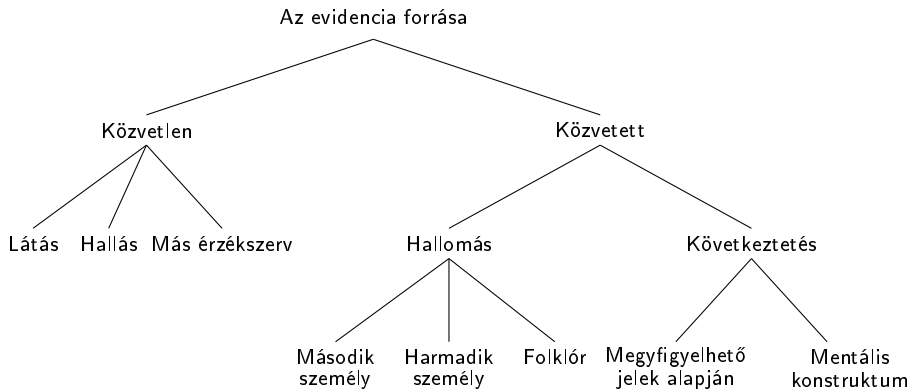
Török (Aksu-Koc, 2000)

- Grammatikailag kódolt
- Kötelezően választott a múlt időben
 - Szuffixum – **DI** (közvetlen, múlt)
 - Szuffixum – **MIS** (közvetített, múlt)

Német

- Lexikailag kódolt

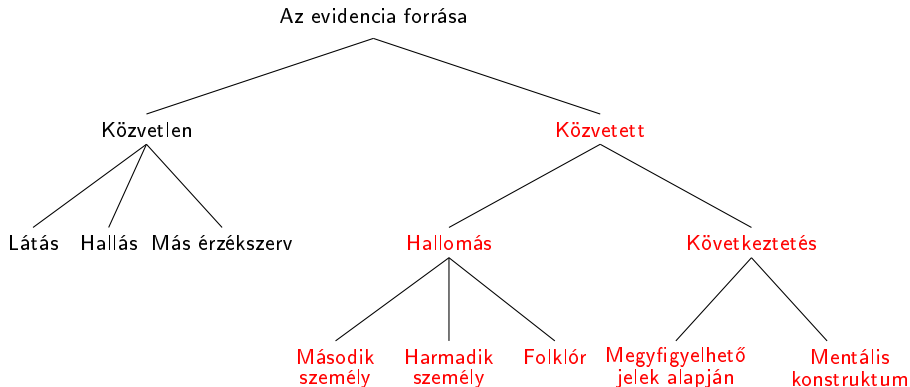
Az evidencia forrása

(Kiefer, 2000)

Az evidencia forrása

Török

(Kiefer, 2000)

Példák

Török

- 1
 - *Ali eve gel-di*
 - *Ali haza jö-(közvetlen. múlt)*
 - *Ali hazajött.*

- 2
 - *Ali eve gel-mis*
 - *Ali haza jö-(közvetített. múlt)*
 - *Ali feltehetőleg hazajött.*

Példák

Német

- 1
 - *Jan ist nach hause gekommen.*
 - *Jan van -a ház jö-(múlt).*

- 2
 - *Jan ist **angäblich** nach hause gekommen.*
 - *Jan van feltehetőleg -a ház jö-(tt).*

A transzfer iránya

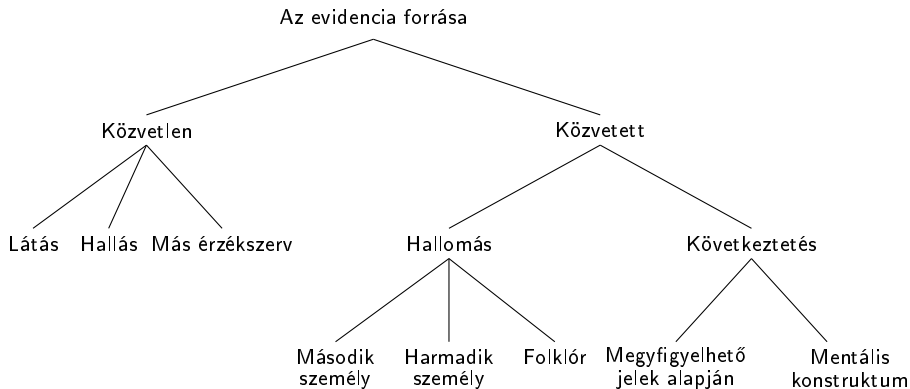
Német, török

Amennyiben a **német a domináns** nyelv, a grammatikailag kódolt evidencialitás jelölők használata alulreprezentált vagy akár figyelmen kívül hagyott lehet a török használata során.

Ha viszont a **török a domináns** nyelv, úgy elképzelhető, hogy nagyobb hangsúly kerül az evidenciálisokra, esetleg a lexikailag kódolt evidenciálisok túlrreprezentálttá válhatnak a németet használva. (Pl. *úgy hallottam; azt mondták nekem; stb. . .*)

Észt

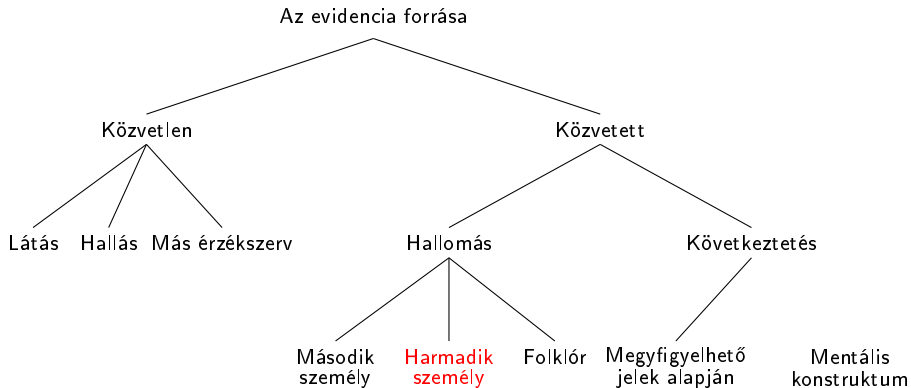
Az evidencia forrása

(Kiefer, 2000)

Az evidencia forrása

Észt

(Kiefer, 2000)

Evidencialitás az észtben

Észt

1 Alulspecifikált forrásból jött üzenet:

- *Mari tule-b.*
- *M[nom] jön-E/3.*
- *Mari jön.*

2 Közvetített üzenet: az **evidenciális**

- *Mari tule-vat.*
- *M[nom] jön-EVID.*
- *Állítólag Mari jön.*

Evidencialitás az észben

Közvetített üzenet

Mari tuleb
Mari jön.

Mari tulevat
Állítólag Mari jön.

Evidencialitás az észben

Közvetlen

Mari tuleb.
Mari jön.

Predikciók a transzferről

Domináns észt — magyar/német kétnyelvű beszélők:
evidenciális/episztemikus modális határozók túlzott használata

Domináns észt — török kétnyelvű beszélők: evidenciális jelölők
opcionálisága, különösen az inferenciális használatban

Magyar

Evidencialitás a magyarban

Nincs az evidencialitásnak grammatikai jelölője, mely kötelezően választható lenne.

Evidencialitást kifejező

módosító szók: *talán, esetleg*

módosító határozószók: *valószínűleg, feltehetőleg*

módosító mondatrészek: *úgy tudom, azt hiszem, szerintem*

inflexiós toldalék: *-hat/-het*

A *-hat/-het* inferenciális jellege:

Eshet az eső, hiszen vizes a kabátod.

(Kiefer, F. 2000)

Predikciók a transzferről

Magyar

Magyar – német: Feltehetően nem jelentkezne feltűnő transzfer.

Magyar domináns – észt/török: Túlreprezentált evidencialitást jelölő lexémák. A török *-mis* és magyar *-hat/-het* közötti kapcsolat (inferenciális jelentés) transzparensőbb, így magyar domináns beszélők részéről kevesebb hiba várható a törökben a *-mis* használatát illetően.

Predikciók a transzferről

Magyar

Észet/török domináns – magyar: *-hat/-het* inflexiós toldalék túlreprezentált és ebből fakadóan néhol hibás használata.

Eshet holnap az eső. vs *János is eljöhet*. vs *János nem jöhet el*.

Összefoglaló kérdések

Vajon mindez csupán nyelvi, vagy esetleg kognitív fogalmak transzferének kérdése is?

A nyelvelsajátítás nem csak függ a fogalmi fejlődéstől, hanem elég pontos képet is ad róla.

(Papafragou et al., 2007:254)

Vajon van-e valamilyen, a beszélők nyelvébe ágyazódó, kulturális jelenség?
Vagy éppen ellenkezőleg?

Nyelvi változás és nyelvelmélet

Szétválaszthatók-e kulturális, kognitív és nyelvi aspektusai az evidencialitásnak?

Az eredmények mentén a nyelvészeti elméleteket támogató, segítő következtetéseket vonhatunk le.

Felhasznált irodalom

Aksu-Koc and Alici, 2000 A. Aksu-Koc and D. Alici, Understanding sources of beliefs and marking of uncertainty. *In: E. Clark, Editor, Proceedings of the 30th Annual Child Language Research Forum*, CSLI, Stanford (2000), pp. 123–130.

Aksu-Koc, 1988 A. Aksu-Koc, *The acquisition of aspect and modality: The case of past reference in Turkish*, Cambridge University Press, Cambridge (1988).

Aksu-Koc, 2000 A. Aksu-Koc, Some aspects of the acquisition of evidentials in Turkish. *In: L. Johanson and B. Utas, Editors, Evidentials: Turkic, Iranian and neighbouring languages*, de Gruyter, Berlin (2000), pp. 15–28.

Caglar, L.R. (2010). *Language Transfer, Dominance and the Use of Evidentiality Markers: A Proposal to Research German-Turkish Bilingual Children, Evidentiality and Crosslinguistic Influence*. Unpublished bachelor's dissertation, University College Utrecht, Utrecht, the Netherlands.

Goetz, Peggy J. "The effects of bilingualism on theory of mind development." *Bilingualism: Language and Cognition*. 6.1 (2003): 1-15. Print.

Kiefer, F. (2000) *Jelentéselmélet*. Corvina Kiadó. Budapest

Kugler, N. (2012) *Az evidencialitás jelölői a magyarban, különös tekintettel az inferenciális evidenciátípusra*. MS Budapest. URL:

http://linguistics.elte.hu/people/Kugler_Nora/Azevidencialit%E1sjel%F6l%F5i_KN.p
accessed: 2012.11.09.

Felhasznált irodalom

Ozturk and Papafragou, in preparation Ozturk, O., & Papafragou, A. (2008) The acquisition of evidentiality in Turkish.

Papafragou, Anna, Peggy Li, Youngon Choi, and Chung-hye Han. "Cognition." Evidentiality in language and cognition. 103. (2007): 253-299. Print.

Tamm, A. (m.e.). Kategóriafüggetlen eset. Budapest: Akadémiai Kiadó (2012 v. 2013).

Tamm, A. (2008). Partitive Morphosemantics across Estonian Grammatical Categories, and Case Variation with Equi and Raising. *In: Proceedings of the LFG08 Conference: (Szerk.) Miriam Butt, Tracy Holloway King.* Stanford, CA: CSLI Publications, 473 - 493.

Villiers, Jill de. "The interface of language and Theory of Mind." *Lingua*. 117. (2007): 1858-1878. Print.

Willett, T. (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language*. 12, 51-97.